

EDAM Tartışma Kağıdı 2012/4

Türkiye ve Caydırıcılık: Karşılıklı Garantili İmhadan Aktif Müdafaaya

Aaron Stein

Araştırma Görevlisi, EDAM

Bu çalışma Nükleer Tehdit İnisiyatifi'nin (NTI) Nükleer Güvenlik Projesi (NSP) tarafından karşılanmıştır. Bu çalışmada yer alan görüşler tamamen yazara aittir ve NSP'nin görüşlerini temsil etmemektedir. Daha fazla bilgi için NSP'nin internet sitesini ziyaret ediniz: www.nuclearsecurity.org

Kasım 2012

Giriş

Türkiye'nin nükleer silahlara ve caydırıcılığa olan yaklaşımının temelleri Soğuk Savaş'taki deneyiminde yatar. Ankara, elli sene süren bu kutuplaşma sırasında, eğer nükleer silahlar mevcut olmasaydı Sovyetler Birliği'nin Avrupa ve Orta Doğu'da çok daha maceraperest olacağına inanmaktaydı. Türkiye caydırıcılık ve nükleer silahlar hakkındaki görüşlerinin temel unsurlarını Soğuk Savaş sonrasındaki çağa da taşımıştır ve NATO'nun nükleer caydırıcılığını kendi güvenliği için hayati olarak görmeye devam etmektedir.

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Türkiye'nin en büyük güvenlik önceliği, Rusya'nın konvansiyonel ve nükleer kuvvetlerinden, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) tarafından teşkil edilen iç tehdide kaymıştır. Yöneticiler, PKK'nın yarattığı tehdidin yanı sıra, Orta Doğu'daki devletlerin gizlice yürüttükleri nükleer silah ve balistik füze programları ve üretimlerini de ülke güvenliğine tehdit olarak algılamaktaydı. 1990'lı yıllarda ve 2000'lerin başında Irak, Suriye ve İran'ın gizlice çift kullanımlı nükleer tesisler inşa ettikleri ve balistik füze teknolojileri geliştirdikleri ortaya çıkmıştır. Türkiye kendi nükleer kabiliyetlerini geliştirmektense, kitle imha silahlarının yayılmasını engellemeyi hedefleyen uluslararası düzenlemelere desteğini arttırmış, bir yandan da İttifakın nükleer güvencesine dayanmaya devam etmiştir. Karar vericiler aynı zamanda NATO'nun nükleer ve nükleer olmayan saldırı ve müdafaa sistemlerinin bir bileşimine dayanan, daha farklı bir caydırıcılık stratejisini de buna eklemişlerdir¹. Bu çabaların temel amacı, devlet-dışı etmenlerden ve kural tanımaz rejimlerden doğan tehditlere karşılık verebilmek adına Türkiye'nin caydırıcılık savına karşı geleneksel bakışını uyarlamaktır.

Caydırıcılık Savının Kökenleri ve Güvenilirliğe Dair Endişeler

Caydırıcılık savının temelleri atom bombasının geliştirilmesinden sonra savaşın tabiatına dair Amerika'da ilk zamanlarda yapılan tartışmalara dayanır. İkinci Dünya Savaşından kısa süre sonra Manhattan Projesinde görevli fizikçiler ve akademisyenler çoktan nükleer teknolojinin yayılmasının kaçınılmaz olduğu ve ulusal rekabetin büyük olasılıkla teknik kapasiteleri yeterli olan devletleri nükleer silah arayışına iteceği sonucuna varmışlardır. Analistler, birden fazla nükleer silah sahibi devletin olduğu bir dünyada Amerika'nın daima savaşa hazırlıklı olması gerektiği sonucuna varmışlardır. Eğer olası bir rakip ilk saldırıyı fark edilmeden nükleer silahlar kullanarak yaparsa, bunun yaratacağı hasar silahlı kuvvetlerin mobilize edilmesini engeller, dolayısıyla saldırılan devletin karşılık verme kabiliyetini büyük oranda kısıtlar. Daima olası bir savaşa hazırlanmak istikrarı bozacak olsa da, nükleer silahların yıkıcı gücü, olası bir rakibin karşı saldırı kabiliyeti de göz önünde bulundurulduğunda, böyle davranılmasını gerektiriyordu. Fakat çoğu uzman nükleer silahların varlığının ve düşman devletin karşı taarruza geçme gücünün, nükleer silahların ilk olarak kullanılmasını engellediğini düşünmekteydi. Başlangıçtaki bu varsayımlar caydırıcılık savının temellerini oluşturdu ve o zamandan beri nükleer silahlara yaklaşımımızı etkilemeye devam etmektedirler.

¹ Andrew Futter, "Nuanced US Deterrence: Treating the Symptoms or Drivers of Nuclear Threats?," Paper Presented to the 2012 UK PONI Annual Conference, "Nuclear Stability: From the Cuban to the Energy Crisis," Royal United Services Institute, http://www.rusi.org/downloads/assets/UK_PONI_2012_-_Futter_-_Nuanced_US_Deterrence.pdf.

Caydırıcılık, inandırıcı bir nükleer misilleme tehdidinin, olası bir düşmanın ilk nükleer taarruzu gerçekleştirmesini engelleyeceği varsayımına dayanır. Nükleer caydırıcılık savının temellerini atmakla atfedilen Amerikalı askeri strateji uzmanı Bernard Brodie'ye göre:

“...caydırıcılık derken kastettiğimiz şey, rakibi, büyük bir belirsizlik ortamında, bize (Amerika Birleşik Devletleri) saldırmanın bedelini, saldırarak kazanacaklarıyla mukayese etmeye zorlamaktır. Çok az bir uğraşla fark edilebilecek bir diğer husus, bu bedelin ölçü biriminin kendisine gelecek zarar olacaktır.”²

Misilleme kapasitesini ve inandırıcılığını temin edebilmek için, nükleer bir devletin, başka bir nükleer devletten gelecek saldırıları fark etme, bunlara yanıt verme ve silahlarını hedefe ulaştırma kapasitelerine yatırım yapması gerekir. Caydırıcılık savı, devletlerin rasyonel davrandıkları ve kendi çıkarlarına en uygun olarak gördükleri politikaları uyguladıklarını varsayan rasyonel fail savının ilkelerine istinat eder. Dolayısıyla nükleer bir devlet, nükleer silahlarla ilk taarruzu yapıp yapmamayı kafasında tartarken, hedef alınan devletin bu saldırıya karşılık vereceği garantisini görerek bundan cayacaktır.

Karşı Kuvvetin Ortaya Çıkması ve Avrupa Meselesi

Amerika'nın ilk zamanlardaki nükleer savaş planları, bütün nükleer silahlarının Rus şehirlerine atılması gerektiğini öngörmekteydi. Amerika, Sovyetlerin gittikçe artan nükleer kapasitesi ve balistik füzelerin gelişiminin yol açtığı korkudan ötürü nükleer savaş planını ve caydırıcılık savını güncellemeye yoğun mesai harcamaya başlamıştır. Yeni nükleer savaş planı düşmanın şehirlerine karşı geniş çaplı bir saldırı tehdidi yerine, karşı kuvvet adı verilen bir doktrini vurgulamaktaydı. Bu yeni plana göre, Amerika öncelikle kısıtlı bir saldırıyla Rusya'daki askeri hedefleri ve nükleer silah teslim sistemlerini hedef alacaktı. Planlamacıların düşüncesine göre, bu saldırıdan sonra Amerika'nın Rus şehirlerini hedef alabilecek bir stratejik rezervinin bulunması gerekiyordu. Daha sonra bu rezerv kuvvet Sovyetleri kendisi için en iyi olanın geri çekilmek ve gerilimi yumuşatmak olduğuna ikna edecek göz korkutucu bir araç olarak kullanılacaktı.³ Stratejideki bu değişiklik, Sovyetlerin askeri hedeflerinin ve ayakta kalması daha olası olan silahlarının detaylı bir listesinin çıkartılmasını gerektirmekteydi. Dolayısıyla ABD bombardıman uçaklarının bulunduğu hangarları sağlamlaştırmaya başlamış ve ICBM⁴ füze silolarının sağlamlaştırılması ve mobil ICBM fırlatma rampalarının geliştirilmesi gerektiğini savunmaya başlamıştır.

Planlamalardaki bu değişiklik stratejik bombardıman uçaklarına verilen önemin azaltılıp, bunun yerine kara ve deniz bazlı stratejik balistik füzelerin önem kazanmasına yol açmıştır.⁵ Bu planın temelinde Rusya'nın sağlam bir ikincil saldırı kapasitesi geliştirmesinden ötürü geniş çaplı misillemenin yetersiz bir strateji olacağı düşüncesi yatmaktaydı. Buna rağmen karşı kuvvetin destekçileri, bu yeni stratejinin Amerika'nın NATO'ya olan nükleer taahhütünün güvenilirliğini güçlendireceğini savunmaktaydılar. İlk zamanlardaki destekçilere göre eğer Amerika Sovyet şehirlerine saldırmayacak ve Sovyetler Amerikan şehirlerine nükleer silahlarla saldırarak yanıt vermeyecek olursa, Amerika'nın Avrupa'yı savunması daha

² Bernard Brodie, “The Anatomy of Deterrence,” *World Politics*, Vol. 11, no. 2 (January 1959), pp. 173-191.

³ Fred Kaplan, *The Wizards of Armageddon* (Stanford: Stanford University Press, 1991) pp. 256-259.

⁴ Kıtalar Arası Balistik Füze (Intercontinental Ballistic Missile)

⁵ Kaplan, *The Wizards of Armageddon*, pp. 256-259.

az risk içerecekti. Dolayısıyla Amerika'nın NATO müttefiklerine verdiği güvenlik taahhüdü daha güvenilir olacaktı ve Müttefiklerin içi rahat edebilirdi.⁶

NATO İttifakı ve Nükleer Silahlar: Caydırıcılık İkilemi

Soğuk Savaş esnasında Amerikalı ve Rus karar vericiler nükleer silahların yayılmasının istikrarı bozacağı sonucuna varmışlardır. Fakat Amerikalı akademisyenler Sovyetler Birliği'nin nükleer gücünü arttırmaya devam etmesinden doğacak güvenlik tehditlerinin, NATO'nun Avrupalı üyelerini kendi nükleer programlarını geliştirmeye itebileceğini düşünüyorlardı. İki ülke nükleer silahlanmanın kontrol altına tutulabilmesi adına müttefikleriyle nükleer silahların kullanımına dair koşullar içeren savunma anlaşmaları imzalamışlardır. Taraflar tarafından kapsamı arttırılmış caydırıcılık olarak bilinen bu siyasetle iki süper güç, Müttefik ülkelere “nükleer şemsiyelerini” uzatmaya karar vermişlerdir.

Savunma anlaşmalarına rağmen süper güçlerin nükleer teminatlarının geçerliliğine dair şüpheler ortadan kalkmamıştır. NATO'da bazı Avrupalı liderler Amerika'nın gerçekten de “Paris uğruna Washington'u” feda edip etmeyeceğine (Avrupa'da nükleer silahların kullanımını içeren bir savaşın çıkmasının gerçekten de Amerika'nın Rus hedeflere saldırmasına yol açıp, açmayacağına) dair şüphe duymaktaydılar. Avrupalı karar vericiler anlaşılabilir nedenlerden ötürü, Washington'daki politikacıların, Sovyet hedeflere saldırıp, Amerikan hedeflerine karşı bir misilleme yapılmasını garantileyeceklerine, taktiksel bir karar vererek Amerika'yı nükleer saldırıların hedefine koymamayı tercih etmelerinden endişelenmekteydiler. Bu kaygılar, tarafların birbirine ikinci kere saldırabilme kapasitelerini temin eden kıtalar arası balistik füzelerin (ICBMler) geliştirilmesinden sonra daha da artmıştır.

Bu şüphelerin ısrarla devam etmesi, Washington'da, nükleer silah geliştirmeye muktedir olan devletlerin caydırıcılıklarını güçlendirmek adına önünde sonunda bunu yapacaklarına dair endişe duyulmasına yol açmıştır. Amerika, Avrupa'nın korkularını dindirmek adına öncelikle Amerikan nükleer silahlarının vesayetinin paylaşılmasını sağlayacak bir sistem geliştirilmesini teklif etmiştir. Amerika uzun menzilli Polaris füzeleriyle donatılmış denizaltıların, ortak NATO devriye görevlerine katılmak üzere atanmasını ve çok taraflı bir nükleer kuvvet (MLF) kurulmasını önermiştir.⁷ Amerika'nın bir NATO MLF'si kurulmasını desteklediğini açıklamasına müteakip, İngiltere, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Yunanistan ve Türkiye, kendi topraklarına nükleer silahların konuşlandırılması için Amerika'yla müzakerelere başlamıştır. Müttefikler MLF'nin nükleer silahlarla donatılmış, farklı uluslardan oluşan personeller tarafından işletilen ve NATO'nun Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı (SACEUR) tarafından komuta edilen Amerikan deniz kuvvetlerinden oluşacağını planlamaktaydılar. Amerika'nın önerdiği MLF, Rusya'nın orta menzilli balistik füzelerinin (MRBMler) doğurduğu gittikçe artan tehdidine karşı, caydırıcılıkla savunma sağlamayı amaçlamıştır. Amerika aynı zamanda nükleer silahların Batı Almanya'ya ve diğer başka Avrupa hava üslerine konuşlandırılmasının, Batı Almanya'nın münferit bir nükleer program geliştirmesini engellemeye yardımcı olacağına inanmaktaydı. Bu girişim aynı zamanda İttifakın birlikteliğini ve NATO üyeleri arasındaki yük paylaşımını teşvik etmek adına daha geniş çapta bir siyasi çabanın bir parçası olmakla birlikte, Fransız Cumhurbaşkanı Charles de

⁶ Kaplan, *The Wizards of Armageddon*, pp. 256-259.

⁷ Wilfrid L. Kohl, “Sharing in NATO and the multilateral nuclear force,” *Political Science Quarterly*, Vol. 80, No. 1 (March, 1965), pp. 88-109

Gaulle'ün savunduğu, Fransa'nın nükleer caydırıcılığına dayanan üçüncü bir Avrupa nükleer kuvveti yaratma siyasetine duyulan şevki köreltmeyi amaçlamaktaydı.⁸

Moskova, istikrarı bozacağı ve nükleer silahların kullanılması ihtimalini daha da arttıracığını savunarak MLF'ye karşı çıkmıştır. Doğu Almanya ve Polonya'daki hükümetler ile istişare eden Sovyetler Birliği, özellikle Batı Almanya'nın nükleer silah programı geliştirmesi tehdidinden ötürü kaygı duymaktaydılar. Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması (NPT) için yapılan ikili müzakereler esnasında, taraflar en nihayetinde Müttefik ülkelere nükleer silah transfer etmemek üzerinde mütabakata varmışlardır. Bu Amerika'nın resmi olarak Avrupa MLF'si fikrinden vazgeçtiği anlamına gelmekteydi. Fakat Amerika ve Sovyetler Birliği, nükleer silahların müttefik ulus topraklarına konuşlandırılmasının, taraflar silahların kontrolünü ve fırlatma yetkisini ellerinde bulundurdıkları sürece NPT'yi ihlal etmeyeceği kararına varmışlardır. Amerika, Batı Almanya'yı ve Avrupalı bir nükleer kuvvetin oluşturulmasını isteyen diğer NATO üyelerini hoşnut etmek için sonradan Nükleer Planlama Grubu'na (NPG) dönüşecek birimin kurulmasını kabul etmiştir.

NPG, müttefikleri nükleer meselelerin planlanmasına dâhil etmek için ve nükleer olan ve olmayan NATO üyeleri arasında nükleer silah sevkiyatının yükünün paylaşılmasını sağlamak amacıyla kurulmuş istişari bir düzenlemedir. Nükleer silahların Avrupa'da konuşlandırılmasını destekleyenler, İttifakın nükleer silahları olmayan üyelerinin NPG'ye alınmaması durumunda, nükleer silah sahibi üç devletin, nükleer silahları olmayan devletleri içeren çatışmalarda nükleer silahlarını kullanma teminatlarından cayabileceklerini savunmuşlardır.⁹ Türkiye, nükleer silahları olmayan İttifak üyelerinin NATO'nun hedef belirleme kararlarında söz sahini olmasının, birliktelik ve yük paylaşımı açısından önemli olduğuna inandığından NPG tertibatına önem verir.

Caydırıcılık Savı ve Türkiye'nin Atom Bombası Algısı

Türkiye de tıpkı Fransa ve Batı Almanya gibi İttifak'ın bir Rus işgali ya da ilk saldırısı durumunda nükleer silahların kullanılacağını garantileyen sağlam güvencelere ihtiyacı olduğunu düşünmekteydi. Berlin NATO-Varşova Paktı yüzleşmesinin en olası adresi olarak görülse de, Türk karar vericiler herhangi bir çatışmanın olması durumunda Rus kuvvetlerinin Orta ve Batı Avrupa'ya giderken Türkiye'yi de işgal edeceklerini düşünmekteydiler. Ankara her zaman NATO'nun savunma güvencesinin ne boyutta geçerli olduğuna dair endişe duymuştur ve zaman içerisinde nükleer silahların varlığının Amerika'nın Türkiye'nin savunmasına bağlılığının bir temsili olarak görmeye başlamıştır. Ankara bununla uyumlu bir biçimde, Türkiye ve Amerika'nın nükleer silah sevkiyatını mümkün kılacak altyapıyı muhafaza etmeye devam etmiştir.

Türkiye, NPT imzalanmadan ve NATO nükleer planlama grubunun kurulmasına karar verilmeden bile önce Amerikan nükleer silahlarına ev sahipliği yapmayı kabul etmişti. İngiltere ve İtalya'yla benzer anlaşmalar yapılmasından sonra, Amerika ve Türkiye 15 adet orta menzilli Jüpiter füzesinin ve nükleer başlıklarının Ege kıyısındaki İzmir kentinde konuşlandırılmasını kararlaştırmışlardı. Füze ve başlıklar Amerika'nın kontrolündeydi

⁸ Wilfrid L. Kohl, "Sharing in NATO and the multilateral nuclear force," *Political Science Quarterly*, Vol. 80, No. 1 (March, 1965), pp. 88-109

⁹ Malcolm Chalmers and Simon Lunn, "NATO's Tactical Nuclear Dilemma," Royal United Services Institute, March 2010,

http://www.rusi.org/downloads/assets/NATOs_Nuclear_Dilemma.pdf.

ancak Türkiye'nin güvenliğini arttırmaları ve birliktelik sağlayıp, yük paylaşımı ilkesini güçlendirmeleri amaçlanmaktaydı. Füzeler sonradan Rusya'nın benzer tipteki füzeleri Küba'dan çekmesi karşılığında geri çekilmiştir.

Amerika başlıkları ve sevkiyat araçlarını tek taraflı olarak çekmeye karar verirken Ankara'ya neredeyse hiç danışmamış ve Ankara'yı gafil avlamıştı. Daha sonra B-61 adını taşıyan ve uçaklardan atılan bombalar konuşlandırılmasına rağmen, Ankara, Washington'un bu tutumunun, Ankara'nın uzun süredir barındırdığı, Washington'un Sovyetler Birliği ile nükleer bir çatışmaya girmektense müttefiklerini feda etmeyi tercih edeceği yönündeki şüphelerini doğruladığı sonucuna varmıştır. Pek fazla seçeneği olmayan Türkiye nükleer silahlara ev sahipliği yapmaya devam etmiş ve NPT kabul edildikten sonra, Nükleer Planlama Grubu'ndaki diğer nükleer silah sahibi NATO müttefikleriyle istişare içerisinde nükleer silahlara göz kulak olmaya devam etmiştir. Jüpiter MRBMLerinin kaldırılması kararına dair kırılganlıkları devam etmesine rağmen, karar vericiler NATO'nun taktik nükleer silahlarının Türk toprağında bulunmasına değer vermeye devam etmektedirler. Ankara, nükleer silahların İttifakın yük paylaşımı açısından hayati önem taşıdığına ve 21. yüzyılda stratejik istikrar ve caydırıcılık açısından gerekli olduklarına inanmaya devam etmektedir.

Nükleer Silahların Türk Güvenlik Politikası için Önemi

Birinci Körfez Savaşı'ndan önce ve sonra Irak'ın gizli nükleer silah programına dair açığa çıkan bilgiler, Türkiye'yi nükleer silahların yayılması tehdidini önlemek için adımlar atmaya itmiştir. Ankara, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (IAEA) Ek Protokolde belirtilen daha katı incelemelere evrensel olarak riayet edilmesi yönündeki çabalarını desteklemenin yanı sıra, asimetrik tehditlerden kendisini korumak adına silahlı kuvvetlerini modernize etmeye başlamıştır. Bu iki hamle NATO'nun Avrupa'da konuşlandırmaya devam ettiği taktik nükleer silahlar ile desteklenmekteydi; nitekim Ankara bu silahların, gizlice nükleer silahlara sahip olmaya çalışan yeni devletleri ilk saldırıyı yapmaktan caydırmak için kullanılabileceğini düşünmekteydi. Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak'a yaptırımlar uygulandıktan ve ülkenin bunu takiben nükleer silahlardan arındırılmasından sonra, Türkiye dikkatini İran'ın füze ve nükleer programlarından doğan tehditlere çevirmiştir.

Türkiye resmi açıklamalarında İran'ın uranyum zenginleştirme hakkını savunsa da, İran'ın nükleer ve balistik füze kapasiteleri geliştirmesi orduda endişe uyandırmaktaydı. Ankara ülke topraklarının savunmasına yardımcı olmak için, çok daha büyük olan askeri modernizasyon programının bir parçası olarak balistik füzelere karşı daha iyi savunma sağlayacak sistemlerin arayışına girmiştir. Bu çabalar yönetimdeki Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) 2002'de seçilmesi ve "komşularla sıfır sorun" politikasını izlemeye başlamasından sonra da devam etmiştir. Fakat mevcut hükümet yumuşak güç hedeflerini vurgulamak niyetindeydi ve bundan ötürü askeri politikalarını tabiatı itibarıyla müdafî olarak yansıtmak istemiştir. Bu çaba kendini İran'a nükleer mesele konusunda diplomatik olarak görüşmelerde bulunmak ve İranlı liderleri uluslararası topluma karşı daha şeffaf ve açık sözlü olmaya ikna etmeye çalışmak şeklinde göstermiştir. Türkiye'nin bir uzlaşma metni imzalanması için yürüttüğü çabaların akamete uğramasından sonra, Ankara ve Tahran kendilerini Bahreyn ve Suriye meselelerinde farklı siyasi sonuçlar isteyen kamplarda bulmuştur ve gerilim artmıştır. Hâlihazırdaki diplomatik gerilimler, Türk hükümetini İran'a ve nükleer programına verdiği aleni desteği ciddi miktarda azaltmaya zorlamış ve birçok kişinin İran'ın nükleer programının doğurduğu tehde dair bakış açılarını değiştirmelerine yol açmıştır.

Fakat gerilimdeki artışın Türkiye'nin askeri modernizasyon planları üzerinde herhangi bir etkisi olmamıştır. Ankara'nın asimetrik tehditlerle mücadele etmek için daha üstün konvansiyonel kapasiteler elde edinme politikası mevcut hükümetten önceye dayanmakta ve büyük ölçüde 1990'ların ortasında yapılan doktrin değişikliğini yansıtmaktadır. Askeri modernizasyon çabasının temel amacı Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile mücadele etme yetisini arttırmak olsa da, füze savunma sistemlerinin, ön hat avcı uçaklarının ve gelişmiş istihbarat toplama yetilerinin geliştirilmesi aynı zamanda füze sahalarına karşı karşıt kuvvet operasyonlarında da işlevseldir. Balistik füze karşıtı karşıt kuvvet, füzelerin fırlatılmadan önce tespit edilip yok edilmesini ve bununla birlikte tespit edilmesi zor olan hareketli füze rampalarına karşı müdafaada balistik füze karşıtı kapasitelere güvenmeyi içerir.¹⁰ Bu çabalar, Türkiye'nin kurulması planlanan NATO balistik füze savunma sistemine katılımıyla örtüşmektedir.

Türkiye'nin çabaları, caydırıcılık savının, kural tanımaz devlet ve devlet-dışı etmenleri caydırmaya odaklanan parçalarının yansımalarıdır. Burada amaç, etkili savunma sistemleri kurarak, karşı tarafın güçlü tarafı caydırma kapasitesini elde etmesini engellemektir. Bu değişim, caydırıcılık savının Soğuk Savaş sonrasında yeniden yorumlanmasının ve caydırıcılığın 21. yüzyıldaki güvenlik tehditlerini karşılamak için nasıl bir dönüşümden geçmesi gerektiğine dair olan tartışmaların bir ürünüdür. İhtilafli gelişmelerden biri, ABD'nin 2002 tarihli Nükleer Duruş Değerlendirmesinin (NPR) olası bir hasmın Amerika veya müttefiklerini tehdit edebilecek kapasiteler geliştirmesini engellemek için, saldırı amaçlı nükleer ve konvansiyonel kuvvetlerinin, aktif ve pasif müdafa gereçlerinin ve güçlü ve yeniden canlandırılmış savunma altyapısının birleşimiyle oluşturulacak yeni bir üçlünün kullanılmasını önermesidir.¹¹ 2002 NPR'sinden önce yayınlanan Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Stratejisi yayını, terör örgütlerinin veya kural tanımaz devletlerin kitle imha silahı kapasitesi elde etmesini engellemek için önleyici saldırı kullanılması politikasını resmileştirmiştir.¹² Bu iki belge, Amerika'nın nükleer silahların kullanımını daha olası kılacak politikaları harekete geçirdiği endişelerine sebep olmuştur.

Obama hükümetinin 2010 tarihli NPR'si önleyici saldırı doktrinini terk etmiş ve Amerika'nın nükleer mühimmatının kullanılmasını gerektiren koşulları azaltmıştır, ancak önceki NPRlerde bulunan güç yapısını (kara bazlı uzun menzilli füzeler, denizaltından fırlatılan uzun menzilli füzeler ve ağır bombardıman uçaklarından oluşan nükleer silah üçlemesi) korumuştur. 2010'daki NPR aynı zamanda şunu belirtmiştir: Amerika "Amerika Birleşik Devletlerine veya müttefiklerimize ve ortaklarımıza yapılacak nükleer saldırıları caydırmayı Amerikan nükleer silahlarının tek amacı haline getirmeyi hedefleyerek, konvansiyonel kapasitelerini geliştirmeye devam edecek ve nükleer silahların nükleer olmayan silahları caydırmadaki rolünü azaltacaktır."¹³ Daha etkili taarruz ve müdafa sistemlerinin geliştirilmesine sıcak baksalar da, Türk siyasetçiler her zaman önleyici askeri saldırı fikrinden uzak durmuşlardır. Ankara, uzun süredir dışarıdan yapılan askeri müdahalelerin istikrarı bozucu olduğu ve

¹⁰ James J. Wirtz, "Counterforce and Theater Missile Defense: Can the Army use ASW Approach to the SCUD hunt," 27 March 1995, <http://www.fas.org/spp/eprint/cntrforc.pdf>.

¹¹ Nuclear Posture Review Report [Reconstructed], The Department of Defense, January 2002, http://www.fas.org/blog/ssp/united_states/NPR2001re.pdf.

¹² The National Security Strategy of the United States of America, The White House, September 2002, <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-020920.pdf>.

¹³ Nuclear Posture Review Report, The Department of Defense, April 2010, <http://www.defense.gov/npr/docs/2010%20Nuclear%20Posture%20Review%20Report.pdf>.

saldırıya uğramış yönetimi müdafaa ve caydırıcılık için konvansiyonel olmayan silah edinme arayışına ittiği görüşünü savunmuştur.

Türkiye'nin nükleer politikaları ve caydırıcılığa yaklaşımı 2010 NPR'sinin ve Obama hükümetinin nükleer silah ve nükleer silahların yayılmasını engelleme politikalarını yansıtmaktadır. Amerika ile paralel olarak Türkiye de, konvansiyonel silahlardaki gelişmelerin artık NATO İttifakının nükleer silahlara istinat etmeyi azaltmasını mümkün kıldığı sonucuna varmıştır. Fakat Ankara çok yüksek sesle olmasa bile hala nükleer silahların varlığının stratejik istikrarı sağlamak için gerekli olduğunu savunmaktadır. Bu, Ankara ile Amerikan silahlarının Avrupa'dan kaldırılması ve Müttefiklerin caydırıcılık için ABD, İngiltere ve Fransa'nın uzun menzilli kuvvetlerine dayanması çağrısında bulunan diğer NATO müttefikleri arasında ayrışmaların oluşmasına yol açmıştır.

Bu ayrışmalar gelecekte büyüyebilir. İran'la olan gerginlikler ve Suriye'nin şu anda içinde bulunduğu durumun yarattığı güvensizlik, Ankara'yı daha muhafazakâr bir güvenlik politikası benimsemeye itebilir. Şu anda Orta Doğu'nun gidişatı, Türkiye'nin muhtemelen uzun süreli bölgesel istikrarsızlığın ve Tahran, Şam ve Bağdat'taki yönetimlerle gerginliklerin hüküm sürdüğü bir döneme gireceğini düşündürmekte. Dolayısıyla Türkiye güvenlik sorunlarını çözmesinde yardımcı olması için NATO ittifakına dayanmaya devam edecektir. Ankara, İttifakın yük paylaşımı ilkesinin Avrupa'daki kriz tarafından sekteye uğramayıp, korunduğundan emin olmak için, nükleer silahların ileri konuşlandırılmasına olan desteğini arttırmayı seçebilir. Bu politika, Ankara'da Batı'nın Suriye meselesine daha fazla müdahil olmayı kabul etmemesinden dolayı hayal kırıklığına uğramış kesimleri tatmin etmeye ve Amerika'nın Asya'ya odaklanmasının kıta Avrupa'sına olan bağlılığını olumsuz etkileyeceğine dair olan kaygıları hafifletmeye yarayabilir. Ancak bu yaklaşım Almanya, Hollanda ve Belçika'nın silahların geri çekilmesine olan desteğiyle çelişecektir. Öte yandan Ankara'nın içinde bulunduğu oldukça hassas güvenlik koşulları, Türkiye'nin, Berlin, Rotterdam ve Brüksel'in F-35'leri almayıp, nükleer silahların topraklarından çekilmesini istemeleri halinde bile nükleer silahların İncirlik'te konuşlandırılmasını desteklemeye devam etmesine neden olabilir.

Sonuç: Türkiye Statükoyu Savunuyor

Türkiye'nin politikaları 21. yüzyılda caydırıcılığa bakışını yansıtmaktadır. Ankara bölgesel nükleer silahlanmamanın ve Amerika ile Rusya arasındaki aşamalı silah kısıtlamaları anlaşmalarının sıkı bir destekçisi olmaya devam etmektedir. Ankara'nın hem nükleer silahlanmamaya hem de nükleer silahlara kucak açması, Türkiye'deki liderlerin uzun vadede nükleer silahların rolüne atfetmeye devam ettikleri önemi yansıtır. Türkiye bölgedeki füze ve KİS tehditleriyle başa çıkmak için silahlı kuvvetlerini modernize etmesini öngören mevcut politikasına muhtemelen ileride de devam edecektir. Temelde Ankara'nın konvansiyonel kapasitelerini geliştirmeyi hedeflemekle birlikte, bu çabalar, Türkiye'nin nükleer silahları ve füze savunma sistemlerini de kapsayan geniş bir kapasite ağını kullanarak caydırıcı olma amacı güttüğüne işaret etmektedir.

Bu çabalar Türkiye'nin NATO'ya ve İttifakın nükleer silah politikalarına olan bağlılığının göstergeleridir. Bu çabalar, Ankara'nın, çift kullanımlı KİT teknolojilerinin yayılmasını engellemeyi, kural tanımaz bir devletin yapacağı bir saldırıya karşı aktif ve pasif savunmaların geliştirilmesini ve NATO'nun nükleer silahlarının Avrupa'da ileri konuşlandırılmasına devam edilmesini amaçlayan politikalara dayanan bir caydırıcılık duruşu benimsediğini ortaya koymaktadır.